

7.031

ID ORCID 0000-0002-6638-4399

DOI 10.33625/1993-6400-2019-2-38-45

« . . »

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНО-СВІТОГЛЯДНИХ ЧИННИКІВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ПРОСТОРУ В БУДІВЛЯХ НАЙДАВНІШИХ ПОСЕЛЕНЬ БЛИЗЬКОГО СХОДУ XI–VII ТИСЯЧОЛІТЬ ДО Н. Е.

Бондарчук Я. В. *Вплив релігійно-світоглядних чинників на організацію простору в будівлях найдавніших поселень Близького Сходу XI–VII тисячоліть до н. е.* У статті простежується вплив релігійно-світоглядних уявлень на організацію простору споруд найдавніших поселень XI–VII тис. до н. е. Доведено, що домінування модулю у вигляді кола в доземлеробських поселеннях XI–IX тис. до н. е. було обумовлено не лише центричним сприйняттям простору, характерним для населенників постійних осель, але й переважанням культу Сонця, видима форма якого повторювалась у планах споруд. Поступовий перехід до прямокутних планів у IX–VII тис. до н. е. обумовлювався не тільки більшою зручністю зведення споруди, але й був наслідком виникнення землеробства і праці на прямокутних ділянках землі, що змінило релігійно-світоглядні пріоритети, надавши перевагу культурам землі, та спонукало до наслідування в планах будівель символу землі — прямокутника. З'ясовано, що провідні релігійно-світоглядні уявлення XI–VII тис. до н. е. отримали відображення в характеристиках доміантних на той час зодіакальних знаків Лева, що позиціює принцип центрризму, та Рака, який позиціює лінійний принцип розвитку і руху.

Ключові слова: Близький Схід XI–VII тис. до н. е., вплив релігійно-світоглядних уявлень на організацію простору споруд, домінування модулю кола, домінування модулю прямокутника, зодіакальні знаки Лева і Рака.

Бондарчук Я. В. *Влияние религиозно-мировоззренческих факторов на организацию пространства в строениях древнейших поселений Ближнего Востока XI–VII тысячелетий до н. э.* В статье прослеживается влияние религиозно-мировоззренческих представлений на организацию пространства сооружений древнейших поселений XI–VII тыс. до н. э. Показано, что доминирование модуля в виде круга в доземледельческих поселениях XI–IX тыс. до н. э. было обусловлено не только центрическим восприятием пространства, характер-

ным для жителей постоянных жилищ, но и преобладанием культа Солнца, видимая форма которого повторялась в планах построек. Постепенный переход к прямоугольным планам в XI–VII тыс. до н. э. обуславливался не только большим удобством построения, но и был следствием возникновения земледелия и работы на прямоугольных участках полей, что изменило религиозно-мировоззренческие приоритеты, поставив во главу угла культ земли, и побудило к наследованию в формах строений символа земли — прямоугольника. Выяснено, что главные религиозно-мировоззренческие идеи XI–VII тыс. до н. э. получили отображение в характеристиках доминантных в то время зодиакальных знаков: Лева, который позиционирует принцип центрризма, и Рака, который позиционирует линейный принцип развития и движения.

Ключевые слова: Ближний Восток XI–VII тыс. до н. э., влияние религиозно-мировоззренческих представлений на организацию пространства строений, доминирование модуля круга, доминирование модуля прямоугольника, зодиакальные знаки Лева и Рака.

Bondarchuk Y. *The influence of religious and worldview factors on the organization of space in the buildings of the most ancient settlements of the Middle East XI – VII millennium BC.*

Formulation of the problem. One of the most characteristic features of the architecture of the Middle East settlements of the 11th – 7th millennium BC there is a gradual transition from round to rectangular in terms of buildings. Researchers explain this phenomenon by practical factors, in particular, the greater convenience in erection and distribution of interior space on separate rooms. However, the organization of the interior space of buildings depended on the religious perception of the space of the world. Influence of religious-worldview factors on the architecture of buildings XI – VII millennium BC is an unresolved problem. It is expedient to link it to another problem raised in the scientific literature of the last decades and relates to the reflection of the leading religious-worldview ideas of any historical period in the characteristic of the dominant zodiac sign at that time, in which the point of intersection of the ecliptic and the equator is for 2150 – 2160 years. This is due to the fact that ancient astronomers could determine in which constellation the sun rose on the day of vernal equinox and associated with him a number of concepts and principles that reflect the main religious-ideological ideas of time. However, it is not clear whether the characteristics of the dominant signs of the zodiac corresponded to the leading religious ideas and cults of the earlier periods of history, prior to the emergence of astronomy.

Purpose of the article: on an example of buildings of the ancient Middle Eastern settlements of XI – VII millennium BC to trace the influence of religious-worldview ideas on the organization of the space of structures and to investigate whether is reflection of the main religious notions of this time in the characteristics of the dominant zodiac signs, under which the point of the equinox was then.

Results. The considered monuments of residential and religious construction indicate that the inhabitants of the ancient settlements of the 11th – the first millennium BC (Chayionu-Tepesi, Nevali Chori, Halan Chemi, Einan), who had not yet known agriculture, built

round-builds. Plans of their buildings repeated the visible form of the Sun, which was of great importance for gatherers of wild plants. In the IX millennium BC with the emergence of agriculture and labour on rectangular fields building plans gradually change from round to rectangular. This phenomenon is due to the fact that the spread of agriculture intensified the cult of the Earth. The symbol of the earth – a rectangle (from a rectangular plot of the field) became the basis for the plans of houses in agricultural settlements. The transition from the circle module to the rectangle module show the buildings of Chayionu-Tepesi, Nevali Chori, Gebekli Tepe and others settlements. Main in the 11th – 19th millennium BC the cult of the Sun, which conditioned the principle of centrism, embodied in the circle in the construction of dwellings and sanctuaries, was reflected in the characteristic of the dominant zodiac sign of that time Leo, which asserts leadership, power, desire to be the centre. After all, its ruler is the Sun – the centre, which organizes the movement of 7 planets of its system. The transition to reproductive farm and strengthening the cult of the Earth, which caused the appearance of plans of buildings in the form of a symbol of the earth – a rectangle, coincided in time with the transition of the solar system in the middle of the IX millennium BC in the zodiac sign of Cancer, one of the main characteristics of which is the positioning of the principle of reproduction and the linear principle of development and movement.

Conclusions. The results of the study confirm the influence of religious-worldview ideas on the organization of the space of sacred and residential buildings of the XI–VII millennium BC, as well as the reflection of the leading in the XI–VII millennium BC the cults of the Sun and the Earth in the characteristics of the dominant at that time zodiac signs of the Lion (10 750 – 8600 BC) and Cancer (8600 – 6450 BC). The reflection of prevailing religious-worldview ideas in the characteristics of zodiac signs in a period when people still did not know astronomy so much to determine the main constellation (in which the sun rose on the day of vernal equinox and give it an appropriate characteristic), indicates that it is – the consequence is not human thought, but higher intelligence. This conclusion does not contradict the modern post-non-classical interpretation of the historical development of mankind, to which the monadological concept is approached, where the key notion of “monad” appears as God, Reason, Reason, Principle of all things, a cause of the unity and integrity of history.

Novelty. For the first time, the influence of the cults of the Sun and the Earth on the organization of space in the buildings of the XI–VII millennium BC was shown and the reflection of religious-worldview ideas in the characteristics of the dominant at that time zodiac signs of the Lion and Cancer.

Perspective in this direction may be the study of the influence of leading cults on the construction of sacred earthen and stone structures V – I millennium BC and the reflection of the main religious-worldview ideas in the characteristics of the dominant then zodiac signs of Taurus and Aries.

Keywords: Middle East XI – VII millennium BC, the influence of religious and worldview notions on the organization of the space of buildings, the dominance of the circle module, the dominance of the rectangle module, zodiac signs of the Lion and Cancer.

Постановка проблеми.

	-VII	-
	-VII	-
2150–2160	—	-
2150–2160	()	-
30°	,	-
	«...»	-
[3, . 51].	,	-
	()	-

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

[6], [1]
[4; 5].

» [6, . 42–43].

VI VIII–
 (Çatal Höyük)

1500

7000 . . .
 (200),

9,2 , 2,3 XI–VII

(), XI–VII ()

(10 750 – 8600

–VIII

«F» 6,5 × 4,4 , 8600 . . .

15 «F»

Висновки.

[6], . . . [1], . . . [4; 5] XI–IX

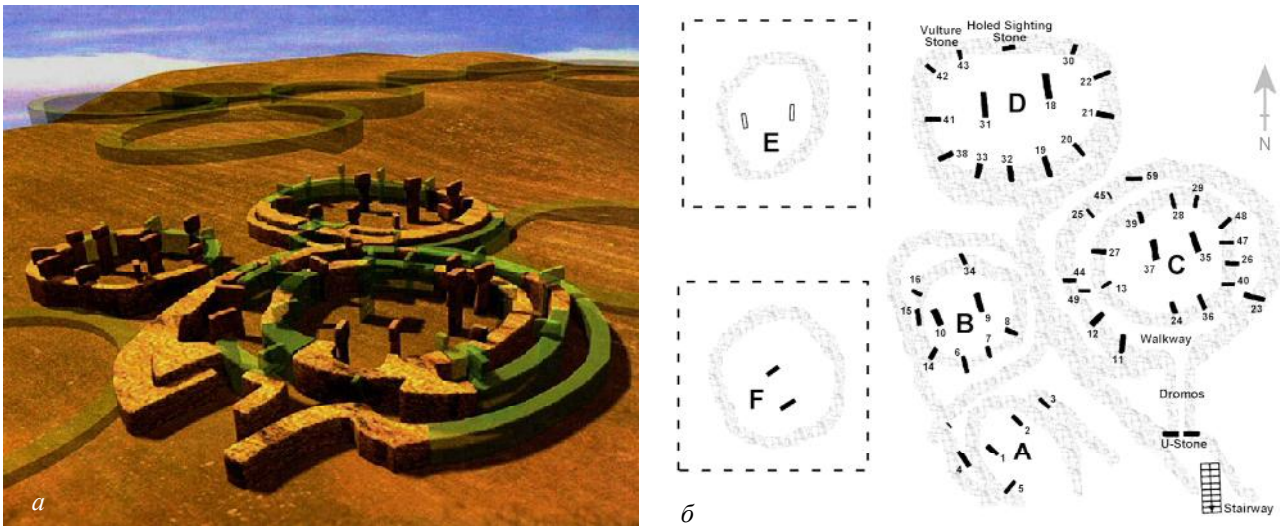

Рис. 2. Храмівий комплекс Гебеклі-Тепе (Туреччина). XI–IX тис. до н. е.: а — реконструкція²; б — план³

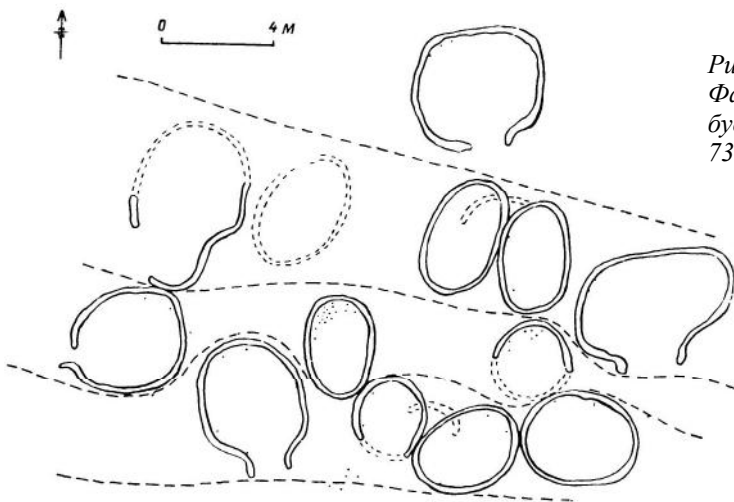

Рис. 3. План поселення Ваді Фалла (Палестина) з круглими будинками. 8350/8200–7300/7200 рр. до н. е.⁴

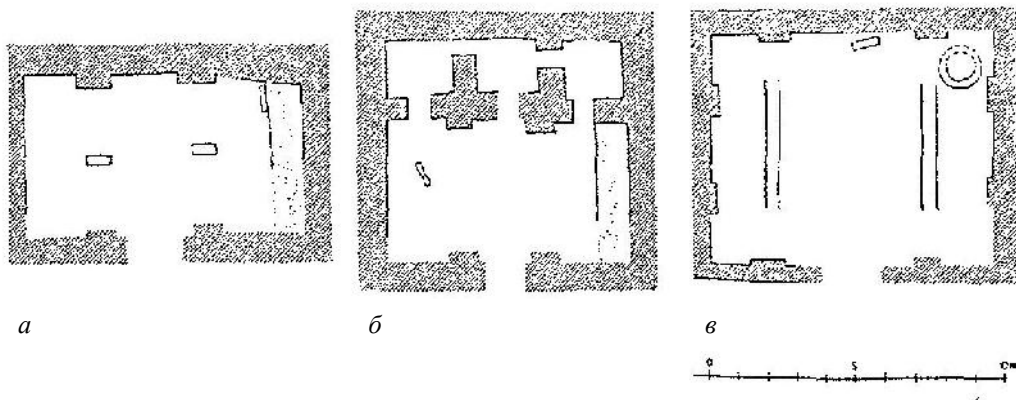

Рис. 4. Плани будівель у Чайоню-Тепесі⁵ (Туреччина). VIII тис. до н. е.: а — Дім з плитами, б — Дім з черепами, в — Дім з мозаїчними підлогами

² <http://earth-chronicles.ru/news/2014-09-13-70820> (13.05.2019). URL: 13.09.2014. URL:

³ Collins A. A Preview to Genesis of the Gods Göbekli Tepe ...Who Built it? When, and Why? / Andrew Collins. 2014. URL: https://www.bibliotecapleyades.net/arqueologia/gobekli_tepe08.htm (13.05.2019).

⁴ Schirmer W. Drei Bauten des Çayönü Tepesi // Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel / R. M. Boehmer, H. Hauptmann (Hrsg.). Mainz, 1982. 38.

⁵ Schirmer W. Drei Bauten des Çayönü Tepesi // Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel / R. M. Boehmer, H. Hauptmann (Hrsg.). Mainz, 1983. Abb. 11; Schirmer W. Die Fundamente der Häuser von Çayönü Tepesi // Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel / R. M. Boehmer, H. Hauptmann (Hrsg.). Mainz, 1983. 230.

XI–VII

(10 750 – 8600) (8600–6450)

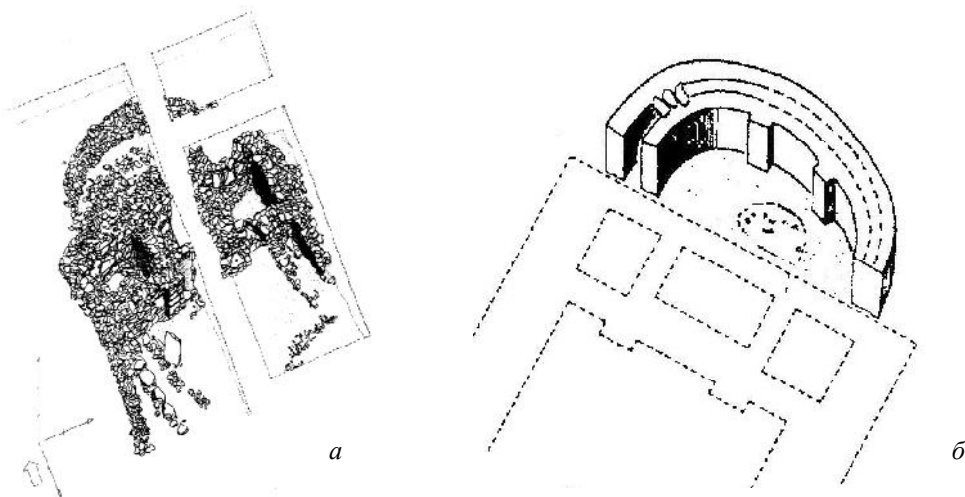

Рис. 5. Дім з черепами в Чайюню-Тепесі (9,7 × 8 м). (Туреччина). VIII тис. до н. е.:
а — ізометричний план⁶, б — ізометрична часткова реконструкція будівлі⁷

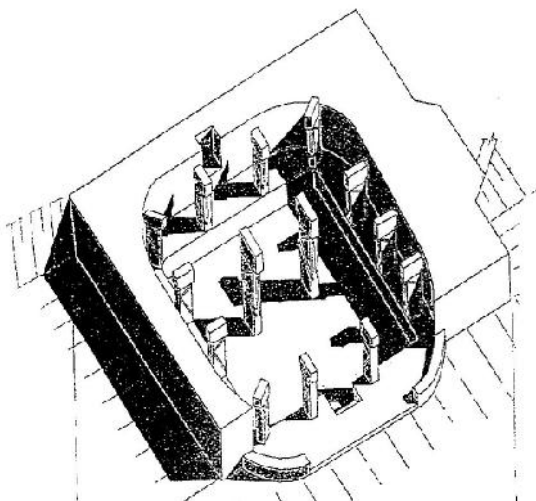

Рис. 6. Аксонометрична реконструкція культової будівлі II (13,9 × 13,5 м) у поселенні Невалі-Чорі (Туреччина). 8100 р. до н. е.⁸

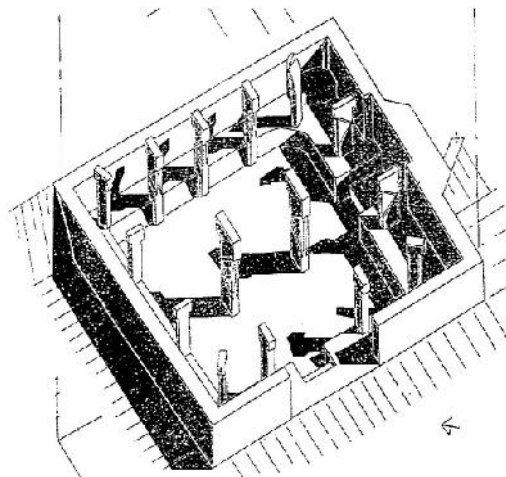

Рис. 7. Аксонометрична реконструкція будівлі III в поселенні Невалі-Чорі (Туреччина) 8000 р. до н. е.⁹

⁶ Schirmer W. Drei Bauten des Çayönü Tepesi. Mainz, 1983. Abb. 6 ;

., 2006. . 227.

⁷ Schirmer W. Some aspects of building at the 'aceramic-neolithic' settlement of Çayönü Tepesi // World archaeology. 1990. Vol. 21, no. 3 : Architectural Innovation. Fig. 12 ;

., 2006. . 228.

⁸ Hauptmann H. The Urfa region // Neolithic in Turkey. The cradle of civilization. New discoveries / edited by M. Özdoğan, N. Başgelen. Istanbul, Arkeolojive sanat Yayinlari, 1999. Vol. 2. Fig. 9 ;

., 2006. . 236.

⁹ Hauptmann H. The Urfa region // Neolithic in Turkey. The cradle of civilization. New discoveries. Istanbul, 1999. Vol. 2. Fig. 9 ;

., 2006. . 236.

Перспективи подальшого дослідження

V-I

Література:

1. [] / [] . — 1984. — 265 .
2. [] / [] IX — VI . . . [] / [] ; [1999]. — : <http://www.hist.msu.ru/Calendar/1999/Apr/lomonos99/Bondaren.htm> (11.03.2019). —
3. ? [] / [] // [] . — 2011. — 5. — 48–61.
4. [] / [] ; [] . — 2006. — 312 . — (). — ISBN 5-89329-863-2.
5. [] / [] [] / [] — [2002]. — : <http://evolv.ho.ua/Drevnejshie%20tsivilizatsii/Mesopotamija/U%20istokov%20kul'tovogo%20stroitel'stva%20drevnej%20mesopotamii.html> (11.03.2017). —
6. [] / [] ; [] . — 1982. — 111 . — ().
7. [] / [] // [] . — 1977. — 14–31.
8. [] / [] , 1992. — 376 .
9. () [] / [] .O. // [] . — 2004. — 20–30.
10. .A. — : [] / [] , 1990. — 66 . — ().
11. [] / [] « [] » [] / [] : <https://docplayer.ru/32380181-Poster-klimaticheskije-korrelyacii-v-yurkovec.html> (11.03.2019).
12. Hauptmann H. The Urfa region [] / H. Hauptmann // *Neolithic in Turkey. The cradle of civilization. New discoveries* / edited by M. Özdoğan, N. Başgelen. — Istanbul, Arkeolojive sanat Yayınları, 1999. — Vol. 2. — P. 65–86.
13. Schirmer W. Drei Bauten des Çayönü Tepesi [] / Wulf Schirmer // *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien*. Festschrift für Kurt Bittel / R. M. Boehmer, H. Hauptmann (Hrsg.). — Mainz, 1983. — S. 463–476.
14. Schirmer W. Some aspects of building at the 'aceramic-neolithic' settlement of Çayönü Tepesi [] / Wulf Schirmer // *World archaeology*. — 1990. — Vol. 21, no. 3 : *Architectural Innovation*. — P. 363–387.

References:

1. Antonova, E. V. (1984). *Ocherki kultury drevnih zemledeltsev Peredney i Sredney Azii. Opyt rekonstrukcii mirovospriyatiya* [Essays on the culture of ancient farmers of Front and Central Asia. Experience of world perception reconstruction]. Moscow: Nauka. (In Russian)
2. Bondarenko, E. S. (1999) *Poseleniya neoliticheskogo perioda na Bliznem Vostoke IX — VI tys. do n. e.* [Settlements of the Neolithic period in the Middle East IX — VI thousand BC]. Retrieved from <http://www.hist.msu.ru/Calendar/1999/Apr/lomonos99/Bondaren.htm>. (In Russian)
3. Gurshtein, A. A. (2011). Arheoastronomicheskoye dosye: kogda rodilsa Zodiak? [Archaeoastronomical dossier: when was the zodiac born?] In *Earth and the Universe. Popular science journal of the Russian Academy of Sciences*, 5, 48–61 (In Russian)
4. Kornienko, T. V. (2006). *Pervye hramy Mesopotamii. Formirovaniye traditsiy kultovogo stroitelstva na territorii Mesopotamii v dopismennuyu epokhu* [The first temples of Mesopotamia. Forming the tradition of cult construction in prehistoric Mesopotamia]. St. Petersburg : Aletheia. (In Russian)
5. Kornienko, T. V. (2002). *U istokov kultovogo stroitelstva Drevney Mesopotamii* [At the origins of the cult construction of ancient Mesopotamia]. Retrieved from <http://evolv.ho.ua/Drevnejshie%20tsivilizatsii/Mesopotamija/U%20istokov%20kul'tovogo%20stroitel'stva%20drevnej%20mesopotamii.html>. (In Russian)
6. Mellaart, J. (1982). *Drevnejshie tsivilizacii Bliznego Vostoka* [The Oldest Civilizations of the Near East]. Moscow : Nauka. (In Russian). (The original title : Earliest Civilizations of the Near East).
7. Chmykhov, N. A. (1977). K semantike ornamentalnykh shem katakombnoy keramiki [On the semantics of the ornamental schemes of catacomb ceramics]. In N. N. Bondar', ed. *Nekotorye voprosy arkheologii Ukrainy*, (pp. 14–31). Kyiv : Vyscha shkola (In Russian).
8. Chmyhov, M. O., Kravchenko, N. M. & Cherniakov, I. T. (1992). *Arkheolohiia ta starodavnia istoriia Ukrainy* [Archaeological and ancient history of Ukraine]. Kyiv : Lybid (In Ukrainian)
9. Chmykhov, M. O. (2004). Astronomiia v zhytti pervisnoho suspilstva (do pytannia pro chas utverdzhennia astronomichnykh znan) [Astronomy in the life of primitive society (to the question of the time of the approval of astronomical knowledge)]. In O. Petruk, ed. *Ukrainske nebo. Studii nad istoriieiu astronomii v Ukraini*, (pp. 20–30). Lviv : Instytut prykladnykh problem mekhaniky i matematyky im. Ya. S. Pidstryhacha NAN Ukrainy. (In Ukrainian)
10. Shylov, Yu. A. (1990). *Kosmicheskije tajny kurganov* [Cosmic secrets of mounds]. Moscow : Molodaya gvardiya. (In Russian)
11. Yurkovets, V. P. (N.d.) *Poster "Klimaticheskije korelyatsii"* [Poster "Climatic Correlations"]. Retrieved from <https://docplayer.ru/32380181-Poster-klimaticheskije-korrelyacii-v-yurkovec.html>. (In Russian).
12. Hauptmann, H. (1999). The Urfa region. In M. Özdoğan, N. Başgelen (eds). *Neolithic in Turkey. The cradle of civilization. New discoveries*. (Vol. 2), (pp. 65–86). Istanbul, Arkeolojive sanat Yayınları.
13. Schirmer, W. (1983). Drei Bauten des Çayönü Tepesi. In R. M. Boehmer, H. Hauptmann (Hrsg.). *Beitrag zur Altertumskunde kleinasien*, (pp. 463–476). (In German)
14. Schirmer, W. (1990). Some aspects of building at the 'aceramic-neolithic' settlement of Çayönü Tepesi. *World archaeology*, 21(3), 363–387.